

I.-Л. А. Могила,
аспірант, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3570-1654>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.19.170

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ТИПІВ ПОДАТКОВИХ МОДЕЛЕЙ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

I.-L. Mohyla,
Postgraduate student, Lviv Polytechnic National University

ANALYSIS AND EVALUATION OF THE TYPES OF TAX MODELS OF THE BUSINESS ENTITY

Податкова політика суб'єктів господарювання є важливою складовою їхньої загальної стратегії розвитку. Вона відіграє ключову роль у формуванні фінансових результатів, оптимізації витрат та максимізації прибутку. В умовах постійних змін в українському податковому законодавстві та складній економічній ситуації розуміння принципів формування та реалізації ефективної податкової політики стає ще більш актуальним для суб'єктів господарювання.

У ході дослідження використовувалися такі методи, як науково-теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція; а також емпіричні методи: спостереження, аналіз статистичних даних.

На основі наукових робіт українських та закордонних науковців розглянуто термінологічні уточнення щодо "тип та модель податкової політики" та ключові відмінності між ними. Наведено співвідношення типів та моделей податкової політики та досліджено їх основні характеристики. Підкреслюється, що один тип податкової політики може реалізовуватися за допомогою різних моделей. Розглянуто за різними джерелами погляди науковців на існуючі в зарубіжних країнах типи та моделі податкової політики, як США та Німеччина. Зазначається, що не існує універсальної моделі податкової політики, яка б однаково підходила всім країнам. Вибір моделі залежить від конкретних економічних, соціальних та політичних умов кожної країни. Розробка ефективної державної податкової стратегії неможлива без опори на фундаментальні принципи оподаткування. Золоті правила оподаткування, які включають достовірність, повнота, своєчасність та доступність податкової інформації для користувачів, повинні стати основою для української податкової системи.

Зважаючи на війну та складну економічну ситуацію, Україні необхідна нова податкова політика, яка буде більш прийнятною для громадян та підприємств. Зазначається, що важливим напрямком розвитку податкової системи є також активізація розвитку особистого добровільного та соціального страхування. Це дозволить розширити базу страхових внесків та забезпечити кращий захист громадян від соціальних ризиків. При розробці нової податкової політики важливо враховувати фінансові потреби платників податків з різними сімейними обставинами.

The tax policy of business entities is an important component of their overall development strategy. It plays a key role in shaping financial results, cost optimization and profit maximization. In the conditions of constant changes in Ukrainian tax legislation and a difficult economic situation, understanding the principles of formation and implementation of effective tax policy becomes even more relevant for business entities.

During the research, such methods as scientific and theoretical methods were used: analysis, synthesis, generalization, induction, deduction; as well as empirical methods: observation, analysis of statistical data.

Terminological clarifications regarding the "type and model of tax policy" and the key differences between them are considered based on the scientific works of Ukrainian and foreign scientists. The ratio of types and models of tax policy is given and their main characteristics are investigated. It is emphasized that one type of tax policy can be implemented using different models. The views of scientists on the types and models of tax policy existing in foreign countries, such as the USA and Germany, are considered based on various sources. It is noted that there is no universal model of tax policy that would be equally suitable for all countries. The choice of model depends on the specific economic, social and political conditions of each country. The development of an effective state tax strategy is impossible without relying on the fundamental principles of taxation. The golden rules of taxation, which include the reliability, completeness, timeliness and accessibility of tax information for users, should become the basis for the Ukrainian tax system.

Considering the war and the difficult economic situation, Ukraine needs a new tax policy that will be more acceptable to citizens and businesses. It is noted that an important direction in the development of the tax system is also the activation of the development of personal voluntary and social insurance. This will make it possible to expand the base of insurance contributions and ensure better protection of citizens from social risks. When developing a new tax policy, it is important to consider the financial needs of taxpayers with different family circumstances.

Ключові слова: податкова політика, система податкової політики, типи податкової політики, моделі податкової політики, суб'єкт господарювання.

Key words: tax policy, tax policy system, types of tax policy, tax policy models, business entity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Оптимізація податкової системи є одним з ключових завдань держави, оскільки вона безпосередньо впливає на економічне зростання, соціальну справедливість та інвестиційну привабливість країни.

Аналіз та оцінка різних типів податкових моделей суб'єктів господарювання є актуальним завданням, оскільки дозволяє визначити найбільш ефективні механізми оподаткування, які стимулюють економічну активність та мінімізують податкове навантаження на бізнес.

Дослідження в цій галузі мають значний вплив на такі важливі наукові та практичні завдання, як розвиток теорії оподаткування, оптимізація податкового законодавства, підвищення ефективності управління державними фінансами, сприятливого бізнес-клімату, зменшення тіньової економіки та посилення соціальної справедливості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Широкий спектр питань, пов'язаних з податковою політикою, висвітлюється в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. До таких дослідників належать: Тидір Н.І., Загододин А.Г., Партин Г.О., Дерій В.А., Баранник Л.Б., Wolfgang F., Foste W., Moore D., Slemrod J.B.

тощо. Наукові досягнення вчених у цьому питанні значні, проте ще велика кількість проблем потребує подальшого наукового розкриття.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Систематизація теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо формування та реалізації моделі податкової політики суб'єктів господарювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Податкова політика суб'єктів господарювання передбачає заходи, що здійснюються на рівні внутрішньої економіки, тобто на рівні фірм. Її мета є забезпечення ефективного збору податків, підвищення економічної активності, зменшення податкових витрат та забезпечення конкурентоспроможності бізнесу [1].

Досліджуючи наукові праці Тидір Н.І., Загододин А.Г., Партин Г.О., Дерій В.А. наведемо характеристику сутності понять тип та модель податкової політики [2, 3, 4].

Тип податкової політики — це теоретична категорія, яка визначає загальний підхід до формування податкової системи та її функціонування в державі. Він ґрунтується на певних цілях та принципах, які впливають на структуру податкової системи, рівень та методи оподаткування.

Таблиця 1. Ключові відмінності між типами та моделями податкової політики

Характеристика	Тип податкової політики	Модель податкової політики
Визначення	Теоретична категорія	Практичне втілення
Фокус	Цілі та принципи	Конкретні податкові ставки, пільги, методи адміністрування
Цілі	Максимізація бюджетних надходжень, стимулювання економічного розвитку, соціальний захист населення	Мінімізація податкового тягаря, максимізація прибутку, мінімізація ризиків
Методи	Визначення податкових ставок, пільг, методів адміністрування	Використання законних способів мінімізації податкових платежів, планування податкових зобов'язань, управління податковими ризиками
Вплив	На економіку та суспільство в цілому	На фінансові результати, витрати та прибуток суб'єкта господарювання

Джерело: сформовано на основі [2, 3, 4].

Модель податкової політики — це практичне втілення певного типу податкової політики в конкретній країні. Вона включає в себе конкретні податкові ставки, податкові пільги, методи податкового адміністрування та інші елементи, які визначають особливості функціонування податкової системи в цій країні.

Ключові відмінності між типами та моделями податкової політики зображено у табл. 1.

Таким чином, потрібно сказати, що різні типи податкової політики можуть бути реалізовані за допомогою різних моделей (рис. 1).

Аналізуючи моделі податкової політики потрібно зазначати, що політика максимальних податків перед-



Рис. 1. Співвідношення типів та моделей податкової політики суб'єкта господарювання

Джерело розроблено автором на основі [2, 3, 4].



Рис. 2. Основні характеристики податкових моделей суб'єкта господарювання

Джерело розроблено автором на основі [2, 3, 4].

бачає високі податкові ставки та широку податкову базу для максимізації доходів. Політика максимальних податків прагне охопити якомога більше видів діяльності та доходів оподаткуванням. Це мінімізує можливість для ухилення від сплати податків та розширює базу, з якої збираються податки. Деякі економісти вважають, що високі податки можуть стимулювати економічне зростання, спонукаючи підприємства до більш ефективного використання ресурсів та інвестування в нові технології.

Політика мінімальних податків передбачає низькі податкові ставки та вузьку податкову базу для стимулювання економічного зростання. Політика мінімальних податків зосереджується на оподаткуванні лише кількох видів діяльності та доходів. Це спрощує податкову систему та зменшує адміністративні витрати.

Політика розумних податків прагне до збалансування фіскальних, регулюючих та розподільних цілей, знаходячи компроміс між ними. Політика розумних податків може допомогти зменшити нерівність доходів, перерозподіляючи ресурси від заможних людей до бідних.

Фундаментом вибору стратегії розвитку податкової політики повинен ґрунтуватись на "золотих правилах" оподаткування, а саме головні принципи оподаткування: достовірність, повнота, своєчасність та доступність податкової інформації для користувачів [5].

Це ті орієнтири, до яких повинна прагнути будь-яка податкова система. Ігнорування "золотих правил" оподаткування веде до руйнівних наслідків. Історія свідчить, що це призводить до авторитарного правління, підриває демократичні принципи та шкодить економіці та суспільству. Країни з ринковою економікою пройшли довгий шлях, щоб довести, що навіть складне узгодження податкових інтересів різних груп може відбуватися демократично. Їх досвід показує, що для створення гнучкої податкової системи потрібні поступові та тривалі реформи, починаючи з інститутів власності та влади.

Отже наведемо основні характеристики податкових моделей суб'єкта господарювання (рис. 2).

Таким чином політика максимальних податків ґрунтується на максимальному збільшенні податкових над-

ходжень. Держава збільшує податки до того моменту, поки це не призведе до зниження надходжень. Це відбувається через те, що люди та підприємства починають менше працювати та інвестувати, щоб уникнути надмірного податкового тягаря. Існує певна межа, вище якої підвищення податків не призводить до збільшення доходів. Ця межа називається "податковою пасткою". Її точне значення залежить від конкретних умов в кожній країні, але деякі експерти вважають, що вона знаходиться на рівні 50%.

Політика мінімальних податків ґрунтується на пріоритеті інтересів платників податків, а не лише на фіскальних цілях держави. Її мета — стимулювати економічне зростання, особливо в реальному секторі. Податкове навантаження на підприємства було суттєво зменшено, тоді як державні соціальні програми були різко урізані через скорочення бюджетних надходжень. Ця політика впроваджується в той час, коли економіка перебуває в стані стагнації і може перерости в економічну кризу. Схожі методи політики мінімальних податків отримала назву, як відома "рейганоміка", що була прийнята в США, зокрема, на початку 1980-х років. Ця податкова реформа є феноменом, який вивчається і сьогодні. Д.Трамп стверджує, що нинішня податкова реформа США є зразком податкової реформи Р. Рейгана [6, 7].

Політика розумних податків ґрунтується на принципі справедливості та балансу. Вона передбачає помірне податкове навантаження для суб'єктів господарювання. Це означає, що громадяни сплачують помірні податки, на взамін отримуючи високий рівень соціального захисту.

Німецькі економісти при визначенні та розробці податкової політики керуються виключно практичними міркуваннями, не зациклюючись на теоретичних дефініціях. Завдяки німецькій моделі, яка ґрунтується на принципі солідарності, де люди з вищим доходом сплачують більшу частку своїх доходів у вигляді податків, щоб фінансувати державні програми та послуги, які надаються всім громадянам. Ця модель часто порівнюється з англо-американською моделлю, яка ґрунтується на принципі податкової конкуренції, де податки нижчі, щоб стимулювати економічне зростання.

Німецька модель оподаткування поділяє платників податків на кілька класів, кожна з яких має свої особливості оподаткування:

— Steuerklasse I (Податковий клас I): Цей клас за замовчуванням використовується для неодружених людей, які не мають дітей.

— Steuerklasse II (Податковий клас II): Цей клас використовується для одиноких батьків, а також для одружених пар, які подають спільну декларацію про доходи.

— Steuerklasse III (Податковий клас III): Цей клас використовується для одружених пар, де один партнер обирає клас III, а інший — клас V. Це може призвести до нижчої загальної податкової ставки для пари.

— Steuerklasse IV (Податковий клас IV): Цей клас використовується для одружених пар, які подають окремі декларації про доходи.

— Steuerklasse V (Податковий клас V): Цей клас використовується для одружених пар, де один партнер обирає клас V, а інший — клас III. Це може призвести до нижчої загальної податкової ставки для пари.

— Steuerklasse VI (Податковий клас VI): Цей клас використовується для людей з дуже високим доходом [8,9].

Отже, німецька податкова модель суб'єкта господарювання використовує систему з шести податкових класів (Steuerklassen). Кожен клас має свою шкалу оподаткування та враховує певні сімейні обставини платника податків. Ця модель ґрунтується на принципі спільного оподаткування подружжя. Це означає, що доходи подружжя об'єднуються та оподатковуються за спільною ставкою, яка залежить від їхнього податкового класу. Можна зазначити, що німецька модель покликана зробити оподаткування більш справедливим, адже вона враховує фінансові потреби платників податків з різними сімейними обставинами. Наприклад, клас III має нижчі ставки податку, щоб допомогти самотнім батькам з утриманням дітей.

Встановлення дієвої та сприятливої моделі податкової політики в Україні — це надзвичайно складне завдання. З моменту здобуття незалежності уряд, не маючи досвіду створення ринкової податкової системи, захопився ліберальними ідеями. Це призвело до політики максимального оподаткування, що, як відомо, мало негативні наслідки для соціально-економічного розвитку країни. Ця модель податкової політики стала причиною масового ухилення від сплати податків. І як наслідок, значні суми заощаджень громадян та організацій були виведені за кордон для купівлі нерухомості або зберігання коштів в іноземних банках.

Можна сказати, що тіньова економіка також розквітла завдяки політиці максимального оподаткування. Ці негативні тенденції збереглися й досі, навіть попри значне зниження податкового навантаження порівняно з 1992—2000 роками. Отже, зміна податкової політики не завжди гарантує зміну поведінки суб'єктів господарювання.

І досі справедливим твердженням д.е.н, професора Баранник Л.Б. щодо податкової реформи 2015 року, яка мала на меті зробити податкову систему зрозумілою та прийнятною для рядового платника податків. "Податки зменшилися, але складність їх адміністрування залиши-

лася, тобто реформа не мала істотного впливу на спрощення ведення бізнесу в Україні" [10].

Поширена помилка полягає в тому, що чим більше податків, тим більше надходжень до бюджету. Насправді, важливіше не кількість податків, а їх структура та ефективність. Багато європейських країн збирають більше податків, ніж Україна, але при цьому мають більш справедливу та збалансовану податкову систему, що не викликає обурення у населення.

Наразі податкова система України ґрунтується на запозиченні ідей з інших країн, що не завжди є вдалим. Це не враховує унікальні особливості української економіки та її потенціал. Україна володіє значними природними ресурсами, кваліфікованою робочою силою та вигідним географічним розташуванням. Ці фактори можна використовувати для розвитку транзитного потенціалу країни, що може принести значні доходи до бюджету.

Зважаючи на війну та складну економічну ситуацію, Україні необхідна нова податкова політика, яка буде більш прийнятною для громадян та підприємств. Важливим напрямком розвитку податкової системи є також активізація розвитку особистого добровільного та соціального страхування. Це дозволить розширити базу страхових внесків та забезпечити кращий захист громадян від соціальних ризиків. При розробці нової податкової політики важливо враховувати фінансові потреби платників податків з різними сімейними обставинами. Це можна зробити шляхом надання пільг для сімей з дітьми, людей з інвалідністю та інших категорій населення, які потребують додаткової підтримки.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ідеальної моделі податкової політики, яка б однаково добре підходила всім країнам, не існує. Вона повинна враховувати унікальні особливості економіки, політичного та соціального устрою кожної держави.

Останнім часом у багатьох розвинених країнах активно ведуться роботи з реформування систем оподаткування. Ці реформи не ставлять за мету створення абсолютно нової моделі, а скоріше прагнуть до комбінування різних типів податкової політики, які найкраще відповідають потребам сучасного етапу розвитку країни.

Розробка ефективної державної податкової стратегії неможлива без опори на фундаментальні принципи оподаткування. Золоті правила оподаткування, які включають достовірність, повнота, своєчасність та доступність податкової інформації для користувачів, повинні стати основою для української податкової системи.

Україна володіє значним потенціалом для зростання доходів від оподаткування, який може бути реалізований завдяки розумному використанню її природних, географічних та економічних переваг. Важливою складовою нової податкової політики має стати справедливий розподіл податкового тягаря. Це передбачає зниження податкового навантаження на населення та бізнес, особливо з урахуванням складних економічних умов, викликаних війною. Крім того, держава повинна

надати податкову підтримку вразливим групам населення, таким як інваліди та сім'ї з дітьми.

Подальші дослідження можуть бути проведені за даною проблематикою, як оцінка обліково-аналітичного забезпечення управління оподаткуванням суб'єкта господарювання.

Література:

1. Скаско О., Могила І.-Л. Теоретичні засади податкової політики в Україні: принципи, рівні та моделі. Вісник економіки. 2023. Вип. 3. С. 83—96. <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.083>

2. Тидір Н.І. Моделі та типи податкової політики у світі: уроки для України. Розвиток ринкових відносин в Україні № 7—8. 2020. С. 54—61. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4244235>

3. Загородній А. Г., Партин Г. О. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту підприємства. Монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 248 с.

4. Дерій В. А. Організація обліку та податкове планування: навч. посіб. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 185 с. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45773>

5. Могила, І.-Л. А. Принципи формування обліково-аналітичного забезпечення податкової інформації. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Випуск 40. 2024. С. 210—217. <https://nzlubb.org.ua/index.php/journal/article/view/1100>

6. Дописувачі Вікіпедії, "Рейганоміка" Українська Вікіпедія. 2024. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Рейганоміка>

7. Moore D., Slemrod J.B. Optimal Tax Systems with Endogenous Behavioral Biases. Journal of Public Economics, Forthcoming. 2021. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3401834

8. Franzen W. Forschungsstelle fur empirische Sozialökonomik e.V. Steuerpsychologie und Steuerpolitik. Teil 1 und 2. 2010-2011. <http://www.fores-koeln.de/>

9. Franzen W. Tax Morale in Classical Athens. Journal of Ancient Civilizations. 2019. Vol. 34/2. Pp. 273—288. <http://ihac.nenu.edu.cn/>

10. Баранник Л.Б., Александрюк Т.Ю., Дулік Т.О. Гендерне бюджетування в системі соціального захисту населення в Україні. Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів. ДВНЗ "Переяслав-Хмельн. Держ пед ун-тет імені Г. Сковороди", 2020. Вип. 45. С. 163—174.

References:

1. Skasco, O. I. and Mohyla, I.-L. (2023), "Theoretical foundations of tax policy in Ukraine: principles, levels and models", Bulletin of the economy, [Online], vol. 3, pp. 83—96. <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.083>.

2. Tydir, N.I. (2023), "Models and types of tax policy in the world: lessons for Ukraine", Development of market relations in Ukraine, [Online], vol. 7—8, pp. 54—61. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4244235>.

3. Zagorodniy, A. G. and Partyn, G. O. (2022), Oblikovo-analitychne zabezpechennia menedzhmentu pidpriemstva [Accounting and analytical support for enterprise management], Publishing House of Lviv Polytechnic, Lviv, Ukraine.

4. Derii, V. A. (2022), Orhanizatsiia obliku ta podatkovye planuvannia [Organization of accounting and tax planning], ZUNU, Ternopil, Ukraine, available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45773> (Accessed 13 August 2024).

5. Mohyla, I.-L. A. (2024), "Principles of formation of accounting and analytical provision of tax information", Scientific notes of the Lviv University of Business and Law. Issue, [Online], vol. 40, pp. 210—217, available at: <https://nzlubb.org.ua/index.php/journal/article/view/1100> (Accessed 15 August 2024).

6. Wikipedia Contributors (2024), "Reaganomics", available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Рейганоміка> (Accessed 15 August 2024).

7. Moore, D. and Slemrod, J.B. (2021), "Optimal Tax Systems with Endogenous Behavioral Biases", Journal of Public Economics, Forthcoming, [Online], available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3401834 (Accessed 18 August 2024).

8. Franzen, W. (2010—2011), "Forschungsstelle fur empirische Sozialökonomik e.V. Steuerpsychologie und Steuerpolitik", [Online], Teil 1 und 2, available at: <http://www.fores-koeln.de/> (Accessed 20 August 2024).

9. Franzen, W. (2019), "Tax Morale in Classical Athens", Journal of Ancient Civilizations, [Online], vol. 34/2, pp. 273—288, available at: <http://ihac.nenu.edu.cn/> (Accessed 20 August 2024).

10. Barannyk, L. B. and Aleksandryuk, T. Yu. and Dulik, T.O. (2020), "Gender budgeting in the system of social protection of the population in Ukraine", Economic Bulletin of the University. Collection of scientific works of scientists and graduate students. State Pedagogical University named after H. Skovoroda, [Online], vol. 45, pp. 163—174 (Accessed 22 August 2024).

Стаття надійшла до редакції 16.09.2024 р.

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663